

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”**

ПОКАТІЛОВА Олена Олександрівна

УДК 373.5.016:82.0 (043.3)

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ
НА УРОКАХ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

13.00.02 – теорія і методика навчання (світова література)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
Недайнова Тамара Борисівна,
Державний заклад „Луганський
національний університет імені Тараса
Шевченка”, доцент кафедри світової
літератури.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
Вітченко Андрій Олександрович,
Національний університет оборони
України імені Івана Черняховського
(м. Київ), професор кафедри педагогіки
та управління освітою;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Матюшкіна Тетяна Павлівна,
Чернігівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені
К. Д. Ушинського, завідувач кафедри
філологічних дисциплін та методики їх
викладання.

Захист відбудеться 13 листопада 2013 року об 11.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 у Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, ауд. 376.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розіслано 12 жовтня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Сущенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку загальної середньої освіти в Україні пріоритетними стали процеси гуманізації й гуманітаризації знань, реалізації міждисциплінарного й технологічного підходів, профільної диференціації в навчанні та вихованні, формування полікультурної особистості, яка володіє не тільки високим рівнем знань, але й утілює в собі риси громадянина України, усвідомлює свою належність до світової спільності, уміє вільно орієнтуватися в соціумі, самостійно використовувати здобуті знання. Значна роль у реалізації цих завдань належить літературній освіті, яка забезпечує духовний розвиток особистості шляхом залучення її до найкращих здобутків світової літератури й художньої культури загалом.

У Державному стандарті базової й повної загальної середньої освіти (освітня галузь „Мови і літератури”) виокремлено основні змістовні лінії літературного компонента – емоційно-ціннісна, літературознавча, культурологічна, компаративна, що передбачає вирішення завдань щодо ознайомлення учнів з основними цінностями й надбаннями світової художньої культури, культурними традиціями різних народів, висвітлення літературних явищ у широкому культурному контексті.

У сучасній педагогічній та науково-методичній літературі проблема вивчення творів світової літератури в культурологічному аспекті розглядається як багатовекторна – через визначення підходів до викладання світової літератури, розроблення методичної системи культурологічного аналізу творів світової літератури, обґрунтування синтезу вивчення літературного тексту та творів інших видів мистецтва, розкриття соціокультурної, морально-етичної, гуманітарної, естетичної спрямованості навчально-виховного процесу тощо. Принцип культуровідповідності, сформульований німецьким педагогом Ф. Дістервегом, набув подальшого розвитку в працях вітчизняних педагогів К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка та ін. На тісний зв'язок навчання й виховання учнів з народною культурою вказували також Б. Грінченко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова та ін. Окремі аспекти культуротворчої діяльності дітей у процесі їх естетичного виховання розкрито в дослідженнях Д. Кабалевського, В. Кан-Калика, Є. Квятковського, Б. Лихачова, Г. Шевченко та ін.

Наприкінці ХХ століття – на початку ХХІ століття у вітчизняній педагогічній науці сформувався окремий напрям методичних досліджень, у яких була доведена ефективність процесу шкільного навчання й виховання, побудованого на основі комплексного впливу різних видів мистецтв на особистість учня (Г. Беленький, О. Богданова, Г. Гогіберидзе,

В. Гречинська, Д. Доманський, С. Колокольцев, Ю. Львова, В. Маранцман, Т. Сухова, Б. Юсов та ін.).

Порушена проблема набуває пріоритетного значення й у дослідженнях українських учених-методистів, про що свідчать наукові розвідки Н. Волошиної, В. Гладішева, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, Т. Недаймової, Є. Пасічника та багатьох інших.

Вагоме значення для висвітлення проблеми використання культурологічного підходу на уроках світової літератури мали ідеї, викладені в докторських дисертаційних роботах, зокрема Л. Мірошніченко (теоретико-методологічні засади викладання світової літератури в школі), О. Ісаєвої (соціокультурний підхід до формування читацької культури старшокласників), Ж. Клименко (етнокультурологічний підхід у процесі аналізу оригінальних та перекладних текстів), В. Гладішева (роль культурологічного контексту в процесі аналізу творів світового письменства), А. Ситченка (розвивальна спрямованість шкільного аналізу, технологічний підхід у розробці уроку літератури), О. Ніколенко (використання комплексу мистецтв на уроках світової літератури), О. Куцевол (художньо-творча спрямованість сучасного уроку), Г. Токмань (діалогічність порівняльного вивчення літератури й суміжних видів мистецтва), С. Жили (синтетичність художнього мислення, комплексний підхід до осягнення словесно-художніх творів на основі взаємодії різних видів мистецтва), А. Вітченка (формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення світової драматургії).

У низці кандидатських дисертацій – Ю. Горідько, О. Каніблоцької, Ю. Ковбасенко, Т. Матюшкіної, С. Сафарян, К. Таранік-Ткачук, І. Храбрової - наголошено на необхідності урізноманітнення видів і форм поглибленої роботи з текстом художнього твору, упровадження інноваційних технологій навчання світової літератури.

Незважаючи на численні розвідки з проблеми використання культурологічного підходу на уроках світової літератури, питання розробки методичної системи культурологічного аналізу тексту в процесі вивчення творів різних жанрів та напрямів залишається відкритим. Ураховуючи актуальність і значущість порушеної проблеми, визначено тему дисертації: **„Методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної науково-дослідної теми кафедри зарубіжної літератури ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка з теми „Вивчення російської й зарубіжної літератур XIX – XXI століть в контексті світового

літературного процесу” (державний реєстраційний номер 0111U007009). Тему затверджено Вченою радою ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (протокол № 4 від 25. 11. 2011 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 24. 04. 2012 р.).

Об’єктом дослідження є процес поглибленого вивчення художніх творів на уроках світової літератури в старшій школі.

Предмет дослідження – методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури.

Відповідно до об’єкта, предмета й мети дослідження визначено такі завдання:

1. На підставі аналізу наукової літератури висвітлити різні підходи до вивчення художнього твору як культурного феномену.

2. Дослідити стан і можливості реалізації культурологічного підходу в сучасній шкільній практиці викладання світової літератури.

3. Науково обґрунтувати й розробити методику культурологічного аналізу творів світової літератури в старших класах загальноосвітньої школи з урахуванням профільної диференціації.

4. Визначити критерії оцінювання та рівні сформованості вмінь культурологічного аналізу художнього твору в учнів старших класів.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури.

Гіпотеза дослідження. Навчання старшокласників культурологічного аналізу тексту буде ефективним, якщо: 1) застосовувати в процесі аналізу художнього твору методику, суть якої полягає в зіставленні літературного тексту з „текстами” інших видів мистецтва; визначенні одиниць для творів літератури й мистецтва формальних і змістових компонентів (тема, ідея, композиція, образ, мотив, засоби художньої виразності тощо); поєднанні культурологічного аналізу та художньо-творчої інтерпретації літературного тексту; 2) ефективність реалізації методики забезпечуватиметься реалізацією сукупності педагогічних умов: створення комфортної психоемоційної атмосфери уроку; залучення учнів до різних форм художньо-творчої діяльності; організація діалогової взаємодії педагога й старшокласників.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: культурологічний (В. Біблер, М. Каган, Д. Лихачов) та герменевтичний (Е. Гуссерль, В. Дільтей, Ф. Шлейєрмахер) підходи; фундаментальні

положення семіотичної концепції мистецтва як культурної універсалії (У. Еко, Е. Кассіпер, С. Лангер, Ю. Лотман, Ч. Морріс); культуротворчої природи взаємодії людини й мистецтва (В. Андрущенко, Ю. Борев, Г. Гачів, В. Дільтей); теоретичні основи поліхудожнього виховання особистості, синтезу мистецтв і видів художньої творчості в літературному розвитку школярів (В. Гречинська, Л. Масол, В. Маранцман, М. Мірецька, М. Міропольська, Д. Наливайко, Т. Пеня, Т. Сухова, Г. Шевченко, Б. Юсов); концепції діалогізму (М. Бахтін, Г.-Г. Гадамер, М. Гайдегер), сприйняття художнього тексту як культуротворчої діяльності (Б. Ананьєв, Л. Віготський, А. Грякалов, В. Дранков, О. Леонтєв, В. Прозерський, В. Тарасов), засвоєння фонових знань (О. Верещагін, В. Костомаров, С. Сафарян); контекстний та технологічний підходи до формування компетентного читача (В. Гладишев, Г. Гогіберідзе, В. Доманський, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мірошніченко, А. Ситченко); теорії та практики педагогічної творчості й психологічної герменевтики (А. Брудний, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик та ін.).

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури, шкільних програм, підручників і посібників з метою з'ясування наявних підходів до аналізу художнього тексту; узагальнення педагогічного досвіду та рівня практичної розробленості питань методики навчання старшокласників культурологічного аналізу; систематизація науково-теоретичних положень, які було покладено в основу методики навчання культурологічного аналізу; *емпіричні*: спостереження за навчальним процесом, анкетування, бесіда, тестування для визначення рівнів сформованості вмій і навичок культурологічного аналізу творів світової літератури; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розробленої методики.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу виконано в загальноосвітніх навчальних закладах Луганщини: КЗ „Луганський ліцей іноземних мов”, КЗ „Луганський обласний ліцей”, КЗ „Луганська середня загальноосвітня школа I – III ступенів” №№ 5, 13, 57, 52; КЗ „Лутугинський навчально-виховний комплекс загальноосвітня школа I – II ступенів – ліцей № 1”, КЗ „Успенська гімназія № 2” (с. Успенка); у загальноосвітніх навчальних закладах України: КЗ „Донецький ліцей № 30”; КЗ „Червонослобідська загальноосвітня школа I – III ступенів № 2” (с. Червона Слобода, Черкаська обл.) та ін. Усього дослідженням було охоплено 810 осіб, з них: 758 старшокласників, 26 учителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й апробовано методику культурологічного аналізу на уроках світової літератури в старших класах, сутність якої полягає в зіставленні тексту художнього твору з „текстами” інших видів мистецтв з метою визначення позицій автора, перекладача, учня-читача, визначенні місця художнього твору в культурно-історичному контексті; розроблено план-схему культурологічного аналізу художнього твору, типологію культуро-творчих завдань, що сприяє розвитку здібностей учнів до творчої діяльності; визначено синтетичне понятійне поле, яке інтегрує сукупність єдиних для творів різних видів мистецтв і літератури понять, засобів художньої виразності й структурних елементів; розроблено критерії й показники сформованості вмінь культурологічного аналізу в учнів старшої школи; *дістали подальшого розвитку* наукові уявлення про сутність принципів зіставлення художніх текстів і творів інших видів мистецтва; шляхи аналізу художнього твору на уроках світової літератури в старших класах; *удосконалено* методи, прийоми й види навчальної діяльності учнів старшої школи на уроках світової літератури.

Практичне значення результатів дослідження полягає в готовності до впровадження методики навчання старшокласників культурологічного аналізу в навчальний процес середньої загальноосвітньої школи. Матеріали дослідження використано в процесі розробки збірки програм, зокрема „Програми з навчальної дисципліни „Зарубіжна література” для 10 – 12 профільних класів з українською мовою навчання” (керівник авторського колективу Ю. Ковбасенко, свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 30019 від 26.08.2009). Науково-теоретичні результати й висновки дисертації можуть бути використані в процесі фахової підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури, у системі післядипломної педагогічної освіти та самоосвіти; у процесі розробки навчально-методичних посібників і підручників.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес середніх загальноосвітніх шкіл: КЗ „Луганська середня загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів № 13 ім. О. Молодчого” (акт про впровадження № 363 від 27.09.12), КЗ „Луганський обласний ліцей” (акт про впровадження № 87 від 27.09.12), КЗ „Лутугинський навчально-виховний комплекс загальноосвітня школа І – ІІ ступенів – ліцей № 1”, КЗ „Успенська гімназія №2” (акт про впровадження № 95/1 від 24.09.2012), у системі підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури в Луганському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (акт про впровадження № 104 від 13.03.12).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й висновки дисертаційної роботи репрезентовано на науково-практичних конференціях різних рівнів – *Міжнародних*: „Літературний дискурс: генезис, рецепція, інтерпретація (літературознавчий, культурологічний та методичний аспекти)” (Київ, 2003), „Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті” (Луганськ, 2003), XV Міжнародній науковій конференції імені проф. Сергія Бураго „Мова і культура” (Київ, 2006), „V Международная научно-практическая конференция, посвященная Европейскому Дню Языков” (Луганськ, 2008), „Далевское литературоведение - 2009” (Луганськ, 2009), „Актуальні проблеми вивчення й викладання літератури” (Луганськ, 2012); *Всеукраїнських*: „Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України” (Київ, 2001), „Формула творчості: теорія і практика мистецької освіти” (Луганськ, 2008), „Треті Бугайківські читання” (Ніжин, 2012); *Регіональних*: „Формування соціокультурної компетентності студентів і школярів у процесі вивчення літератури” (Луганськ, 2005), „Літературознавчі та методичні аспекти еволюції особистості учня як читача художньої літератури” (Луганськ, 2005), „Анализ и интерпретация художественного текста и проблема его изучения в школьном и вузовском преподавании литературы” (Луганськ, 2007). Результати дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри світової літератури, відділу технологій навчання та виховання ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Публікації. Результати дослідження викладено в 16 публікаціях, з них 11 - одноосібні в наукових фахових виданнях.

Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в розробці культурологічного контексту до програми із зарубіжної літератури для профільних класів [16], культурологічних паралелей до програмових творів [7 – 9], творчих завдань з використання комплексу мистецтв [10].

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (271 найменування, з них 2 - іноземними мовами), 5 додатків на 38 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 2 схеми. Загальний обсяг дисертації – 260 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання, сформульовано гіпотезу, теоретико-методологічні засади й методи дослідження; розкрито наукову

новизну й практичне значення дисертації, подано інформацію щодо апробації та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі - „**Теоретико-методологічні засади вивчення світової літератури в культурологічному контексті**” - висвітлено стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії й практиці викладання світової літератури в школі, визначено науково-методологічні засади аналізу художнього твору з використанням культурологічного, герменевтичного й семіотичного підходів до викладання літератури як мистецтва слова в широкому культурно-історичному контексті.

На підставі аналізу філософських, культурологічних, літературознавчих, психолого-педагогічних та науково-методичних джерел виявлено, що в науці сформуувалася ідея національної самобутності мистецтва, інтегрального підходу до розгляду художнього твору (Дж. Віко, К. Гельвецій, Й. Гердер, І. Кант, Ф. Ніцше, І. Тен, О. Шпенглер). Вагомого значення для дисертаційної роботи набули праці культурологів ХХ століття (М. Бахтін, В. Біблер, Ю. Борєв, Г.-Г. Гадамер, Г. Гачев, В. Дільтей, М. Закович, І. Зязюн та ін.), у яких подальшого розвитку набули погляди на людину як результат культурної діяльності, ідеї щодо діалогічності культури.

Теоретичним підґрунтям для вивчення різних підходів до культурологічного аналізу тексту стала семіотична концепція мистецтва (Е. Кассірер, С. Лангер, Ю. Лотман, Ч. Морріс). Аналіз психолого-педагогічних досліджень (Л. Виготський, А. Дістервег, В. Дранков, О. Леонтєв, Л. Масол, Б. Мейлах, Н. Миропольська, Т. Пеня, О. Рудницька, Т. Сухова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Шевченко, Б. Юсов) указує на актуальність діяльнісного підходу до організації літературної освіти, тісний взаємозв'язок основних етапів, видів і форм художньо-творчої діяльності, комплексну взаємодію мистецтв у процесі шкільного навчання й виховання.

Підґрунтям для досліджуваної проблеми стали й науково-методичні розвідки щодо запровадження етико-естетичного підходу до викладання літератури через синтез мистецтв на уроках світової літератури (Г. Беленький, Н. Волошина, В. Гладишев, В. Гречинська, Г. Гуковський, С. Жила, О. Ісаєва, Ж. Клименко, М. Кудряшов, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, В. Острогорський, М. Рибнікова, В. Стоюнін та ін.).

З метою виявлення ступеня реалізації культурологічного підходу в сучасній шкільній практиці викладання світової літератури було проаналізовано програми зі світової літератури за редакцією різних авторів: Д. Затонського (2001), Д. Наливайка (2003 – 2005), Ю. Ковбасенко (2010), Т. Яценко, З. Шевченко (2011); шкільні підручники, посібники, хрестоматії зі світової літератури (автори: А. Вітченко, Є. Волощук,

Ю. Ковбасенко, О. Куцевол, Н. Мілянська, Д. Наливайко, О. Пронкевич, Л. Столій та ін.). Аналіз навчально-методичного комплексу зі світової літератури доводить, що спостерігається зростання інтересу вчених-методистів, авторів програм та посібників до використання культурологічного підходу у викладанні світової літератури. Про це свідчить, зокрема, поява нових розділів у програмах і підручниках – культурологічний контекст, міжпредметні та міжлітературні зв'язки, арт-рубрики та завдання творчого характеру з використанням взаємодії мистецтв у процесі викладання світової літератури.

Водночас презентація культурологічного змісту в підручниках здійснюється переважно за ілюстративно-репродуктивним принципом, а досвід учителів-практиків України підтверджує, що має місце брак методичного забезпечення у використанні культурологічного контексту, наданого в навчальних програмах та підручниках.

З метою виявлення культурологічної обізнаності було проведено анкетування серед учителів світової літератури міських та сільських шкіл, учнів старшої школи. Отримані результати засвідчили, що переважна більшість педагогів (93%) вважають однією з найбільш актуальних проблем сучасної методики викладання світової літератури – проблему аналізу тексту, зокрема культурологічного аналізу (41%), і лише 7% учителів визнали, що не використовують культурологічний аналіз і не бачать у цьому сенсу. Систематично культурологічний аналіз застосовують у своїй роботі досвідчені вчителі з вищою категорією, які працюють переважно в міських школах – 89%, а 33% сільських педагогів лише епізодично звертаються до цього виду аналізу.

Для учнів контрольних та експериментальних класів (758 осіб) було запропоновано низку завдань для виявлення рівня володіння вміннями культурологічного аналізу тексту: провести мистецькі паралелі між твором літератури та твором іншого виду мистецтва, виконати тестові завдання з інтерпретації образів художньої літератури в інших видах мистецтва тощо.

Аналіз результатів опитування старшокласників показав, що їх культурологічні знання мають фрагментарний характер, вони відчувають труднощі в застосуванні культурологічного контексту в процесі поглибленої роботи з перекладним твором та під час виконання завдань творчого характеру. Так, понад 65% школярів не змогли розкрити роль культурологічного контексту в процесі аналізу фрагмента твору, значна частина (78%) учнів старших класів не впорались із завданням, що передбачало розробку словесно-художнього портрета персонажа та створення художнього образу на основі асоціативних зв'язків з творами суміжних видів мистецтва. зазвичай старшокласники оперують

конкретними фактами без належного їх осмислення, виявляють стереотипність поглядів, схематизм та однобічність оцінних суджень.

Отже, аналіз широкого кола філософських, культурологічних науково-методичних досліджень, результатів експрес-опитувань педагогів і старшокласників довів актуальність розробки й запровадження методики культурологічного аналізу тексту на уроках світової літератури в старших класах.

У другому розділі – **„Методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури”** – обґрунтовано й розроблено методику навчання старшокласників культурологічного аналізу творів світової літератури з урахуванням профільної диференціації, змістову частину й план-схему культурологічного аналізу твору; визначено синтетичне понятійне поле, що інтегрує єдині для текстів художньої літератури і творів інших видів мистецтва поняття, засоби художньої виразності, структурні елементи; типологію культуротворчих завдань на уроках світової літератури.

У процесі обґрунтування й розробки методики навчання старшокласників культурологічного аналізу творів світової літератури спиралися на положення концепції діалогізму (М. Бахтін, Г. Гадамер, М. Гайдегер), сприйняття художнього тексту як культуротворчої діяльності (Л. Виготський, А. Грякалов, В. Дранков, О. Леонт'єв, В. Прозерський, В. Тарасов), теорії синтезу мистецтв і видів художньої творчості в літературному розвитку школярів (В. Гречинська, В. Маранцман, Л. Масол, М. Мірецька, М. Міропольська, Д. Наливайко.); технологію поліхудожнього виховання особистості (Т. Пеня, Т. Сухова, Г. Шевченко, Б. Юсов).

Змістова частина культурологічного аналізу розроблена за логікою побудови шкільного курсу світової літератури, яка складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: 1) історико-літературні та історико-культурні матеріали (відомості про історико-літературний і культурний процес, мистецьку добу, напрям, течію або школу; біографія письменника, історія написання твору та його інтерпретацій у різних видах мистецтва або художньої творчості); 2) теоретико-літературні та мистецькі поняття (сукупність основних термінів, необхідних для засвоєння теоретичних тем курсу, цілісного осмислення літературних творів, опанування художніх прийомів і „мови” різних видів мистецтва); 3) літературна та мистецтвознавча критика (критичні статті, огляди, рецензії, що допомагають з позицій сучасності проаналізувати твір, переосмислити його традиційні оцінки й тлумачення).

З метою вдосконалення аналітичних здібностей учнів старших класів розроблено план-схему культурологічного аналізу творів світової

літератури за таким алгоритмом: 1) визначити місце художнього твору у світовому культурно-історичному процесі; 2) схарактеризувати особистість автора, перекладача, культурні й особистісні творчі зв'язки; 3) з'ясувати часові межі створення оригінального тексту, проаналізувати співвідношення: текст – доба, текст – культура (філософія, історія, літературні зв'язки), текст – мистецтво (мистецтво як тло, ілюстрація; мистецтво як „текст” у тексті, структурна одиниця, що входить до тексту; мистецтво як система знаків); 4) зіставити текст художнього твору з „текстами” інших видів мистецтва з метою виокремлення спільних структурних елементів та створення єдиного художнього образу; 5) проаналізувати структурні елементи художнього тексту, з'ясувати рівень відображення в них філософських, історичних, мистецьких реалій культурної доби; 6) використовувати герменевтичне коло „вчитель – текст – учень” у процесі осягнення змісту твору в культурологічному контексті з метою формування особистісного значення тексту; 7) включитися у спільний діалог з іншими учасниками взаємодії в процесі сприйняття, аналізу та інтерпретації тексту художнього твору як мистецького явища.

На підставі аналізу філософських, культурологічних, літературознавчих, мистецтвознавчих та методичних досліджень створено синтетичне понятійне поле для зіставлення творів літератури й різних видів мистецтв у процесі культурологічного аналізу: *поліфонія* (виявлення множинності тематичних ліній у творах різних видів мистецтва та їх співзвуччя (поліфонія Дж. Джойса, Ф. Достоевського, І. С. Баха); *симфонізм* (сукупність художніх прийомів митця, що забезпечує комплексний вплив на особистість учня-читача, інтерпретатора, наприклад, симфонізм Л. ван Бетховена, О. де Бальзака, Л. Толстого; *контраст* (бінарно-семантичні опозиції); *мотив* (наявність спільних або „вічних” тем, образів, сюжетів); *гармонія* (єдність і протиріччя форми та змісту).

Технологічною частиною реалізації методики культурологічного аналізу художнього твору стала розроблена типологія культуротворчих завдань для використання в процесі вивчення творів художньої літератури в старших класах профільної школи: завдання на сприйняття літератури та інших видів мистецтв (передати настрої, враження, почуття від тексту художнього твору та його втілення в живопису, музиці, театрі, кіно тощо; завдання на розвиток психічних процесів учнів - сенсорного апарату, фантазії й творчої уяви, асоціативного мислення, і творчих здібностей школярів – літературних, образотворчих, музичних, їх театральнотворчий розвиток).

Визначено ефективні методи, прийоми й види навчальної діяльності учнів на уроках світової літератури в процесі навчання культурологічного аналізу: ілюстрування тексту відповідними творами суміжних мистецтв за різними принципами (тематичним, асоціативним тощо), словесне малювання на основі зіставлення „текстів” різних видів мистецтв (екфрасис), підготовка повідомлень і презентацій на культурологічну тематику, написання творів за картиною, фільмом, виставою та ін.

Отже, системне впровадження методики культурологічного аналізу повинно забезпечити цілісність осягнення літературного твору в широкому культурно-історичному контексті.

У третьому розділі – „**Експериментальна перевірка методики навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури**” – розроблено програму формувального експерименту та його організаційно-технологічне забезпечення; висвітлено принципи добору творів мистецтва до літературних текстів, визначено психолого-педагогічні умови застосування культурологічних матеріалів на уроках світової літератури, критерії й рівні сформованості в учнів умінь культурологічного аналізу художнього твору; викладено результати впровадження методики навчання старшокласників культурологічного аналізу.

На основі існуючих класифікацій щодо визначення критеріїв літературного й загальнокультурного розвитку учнів старших класів було виокремлено такі критерії володіння старшокласниками культурологічним аналізом: 1) начитаність і сформованість естетичного досвіду; 2) володіння необхідним обсягом історико-літературних, історико-культурних і теоретико-мистецьких знань; 3) розвиненість художнього сприймання творів літератури й суміжних видів мистецтва (емоційна чутливість, активність та об'єктивність уяви, багатство асоціацій); 4) здатність зіставляти мову художнього твору й „мову” творів мистецтва; 5) прагнення до реалізації власних читацьких вражень, естетичних суджень у різних видах мистецтва й творчої діяльності.

На підставі розроблених критеріїв було визначено рівні культуротворчої компетентності учнів старших класів. *Початковий рівень* характеризувався наявністю знань-фактів у галузі мистецтва й літератури, елементарним відтворенням окремих епізодів твору без усвідомлення зв'язків між ними, осмислення прочитаного в культурологічному контексті; виконанням завдань репродуктивного характеру за допомогою вчителя.

Середній рівень передбачав наявність загальних уявлень про історико-літературні й теоретико-мистецькі поняття, спроможність старшокласників відтворювати прочитаний текст загалом, аналізувати його

окремі елементи за пропонованим зразком, знаходити спільні мотиви у творах літератури й суміжних видів мистецтва, висловлювати власні недостатньо обґрунтовані естетичні судження й оцінки.

Достатній рівень характеризувався наявністю практичних історико-літературних, теоретико-мистецьких знань, частково-пошуковим характером аналітико-інтерпретаційної діяльності школярів, які самостійно аналізують прочитаний текст, ілюструють його творами суміжних видів мистецтва, демонструють спроможність знаходити власні творчі рішення шляхом реконструювання.

Високий рівень проявлявся у вільному володінні історико-літературними, культурологічними й теоретико-мистецькими знаннями, цілісному сприйнятті учнями твору літератури як мистецького явища, його осмисленні в широкому культурологічному контексті, власній художній інтерпретації прочитаного.

Експеримент проводився впродовж трьох етапів: підготовчого, основного й підсумкового. Метою *підготовчого* етапу була реалізація комплексу організаційно-методичних заходів, пов'язаних з підготовкою до експериментально-дослідного навчання: визначено експериментальні й контрольні групи, умови проведення констатувального та формувального експерименту; сформовано методичне портфоліо для вчителів, які брали участь у експериментально-дослідному навчанні; узагальнено педагогічний досвід учителів регіону з проблеми полікультурного розвитку школярів; розроблено культурологічний контекст до шкільної програми „Зарубіжна література” (2010).

На *основному* етапі формувального експерименту було запроваджено розроблену методику культурологічного аналізу на уроках світової літератури, де в процесі роботи старшокласники навчалися самостійно визначати культурно-історичний контекст, складати культурологічний коментар за прочитаним; брали участь у дискусіях з питань художньо-образного відтворення дійсності у творах літератури та мистецтва; здійснювали культурологічну „реконструкцію” художнього простору письменника; виконували творчі завдання щодо зіставлення творів літератури з іншими видами мистецтва. Це спонукало старшокласників до співтворчості з педагогом у процесі визначення ідейно-художнього значення, проблематики твору, характеристики героїв, авторської позиції. Під час формувального експерименту визначено теми зі шкільної програми, різні види завдань, критерії оцінки та рівні сформованості вмінь культурологічного аналізу.

Для проведення експериментальної роботи було відібрано низку програмових творів (Г. Ібсен „Ляльковий дім”, Г. Флобер „Пані Боварі”, Дж. Джойс „Джакомо Джойс”, Ф. Кафка „Перевтілення”, А. Чехов

„Чайка), у яких старшокласники мали знайти спільні засоби художньої виразності, зіставити образи героїв літературного твору з живописними образами. Результатом такої роботи стало цілісне осягнення художнього образу в літературному тексті, творчої манери митця, розуміння художнього твору в культурно-історичному контексті.

Метою підсумкового етапу було вимірювання результатів експериментально-дослідного навчання. Для цього розроблено різнорівневі завдання репродуктивного, пошукового, творчого характеру для учасників експерименту, які поступово ускладнювалися в процесі залучення старшокласників до самостійного культурологічного аналізу та інтерпретації тексту художнього твору.

У процесі спільної роботи, працюючи в колі визначеного синтетичного понятійного поля, учні знаходили співзвучні літературному тексту твори інших видів мистецтв, що дозволяло створити цілісний образ персонажа, автора й твору в широкому культурологічному контексті. Як наслідок було зафіксовано підвищення рівня зацікавленості у старшокласників процесом аналізу літературного твору в зіставленні його з іншими видами мистецтва.

На третьому етапі значно частіше констатувалася готовність учнів до культурологічного аналізу творів різних жанрів та мистецьких напрямів. Зауважимо, що на початку експерименту під час виконання творчих завдань достатній рівень сформованості умінь культурологічного аналізу зафіксовано в 15% учнів ЕГ і 17% - КГ, що свідчить про рівні умови започаткування експериментальної роботи. На підсумковому етапі показники за достатнім рівнем становили, відповідно – 49% в ЕГ, 33% - в КГ. Отже, спостерігається значне зростання відсотка старшокласників експериментальної групи з достатнім рівнем сформованості умінь культурологічного аналізу порівняно з учнями контрольної групи. Позитивні зрушення, але значно менші, ніж в експериментальній групі, відбулися й в учнів КГ, де високий рівень при виконанні творчих завдань практично не змінився.

Таблиця

Розподіл старшокласників ЕГ та КГ за рівнями сформованості умінь культурологічного аналізу творів світової літератури на початок та кінець експерименту

Рівні досягнень	Початок експерименту				Кінець експерименту			
	ЕГ (371)		КГ (387)		ЕГ (371)		КГ (387)	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
I. Завдання репродуктивного характеру (тести)								

Початковий	34	9	32	8	0	0	0	0
Середній	201	54	221	57	15	4	23	6
Достатній	95	26	85	22	219	59	236	61
Високий	41	11	49	13	137	37	128	33
II. Завдання пошукового характеру (контрольні запитання)								
Початковий	27	7	37	10	11	3	31	8
Середній	212	57	198	51	59	16	112	29
Достатній	85	23	97	25	175	47	147	38
Високий	47	13	55	14	126	34	97	25
III. Творчі завдання (контрольні завдання)								
Початковий	52	14	42	11	19	5	54	14
Середній	200	54	243	63	89	24	166	43
Достатній	54	15	65	17	181	49	128	33
Високий	65	18	37	10	82	22	39	10

Аналіз контрольних робіт довів, що старшокласники, які навчалися за розробленою методикою культурологічного аналізу, досягли значно кращих результатів у порівнянні з учнями контрольних класів. Таким чином, отримані результати підтвердили ефективність пропонованої методики навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури та вихідні положення гіпотези.

Проведене дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

1. У дисертації представлено теоретичне обґрунтування й нове вирішення актуальної проблеми методики викладання світової літератури в школі – розробки методики навчання старшокласників культурологічного аналізу. Розкрито філософський, культурологічний, психолого-педагогічний та методичний аспекти проблеми. Концептуальними для обґрунтування методики стали ідеї знакової природи мистецтва, поняття тексту як культурної універсалії, теорія герменевтики та художньої інтерпретації текстів різних видів мистецтв.

У процесі аналізу наукової літератури визначено провідні принципи й підходи до аналізу творів світової літератури: діалогічний, полікультурний, міждисциплінарний, герменевтичний, семіотичний тощо. Реалізація визначених принципів та підходів у викладанні літератури забезпечує формування у школярів вмінь аналізу художнього тексту як явища мистецтва, сприяє розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості.

2. З'ясовано, що в сучасній науково-педагогічній та методичній літературі проблема вивчення творів світової літератури в

культурологічному аспекті розглядається як багатовекторна – через визначення комплексу підходів до викладання світової літератури, розкриття соціокультурної, морально-етичної, гуманітарної, естетичної спрямованості навчально-виховного процесу тощо.

Аналіз навчально-методичного комплексу зі світової літератури засвідчив зростання інтересу вчених-методистів до використання культурологічного підходу у викладанні світової літератури, на що вказує, зокрема, розширення культурологічного контексту, міжпредметних зв'язків, поява завдань творчого характеру з використанням взаємодії мистецтв. Водночас, досвід учителів-практиків України підтвердив недостатню повноту наявного методичного забезпечення, відсутність методики застосування культурологічного аналізу на уроках світової літератури.

3. З метою розв'язання проблеми на теоретичному та практичному рівнях розроблено авторську методику культурологічного аналізу тексту, суть якої полягає у зіставленні літературного тексту з „текстами” інших видів мистецтв; визначенні єдиних для творів літератури і мистецтва формальних і змістових компонентів (тема, ідея, композиція, образ, мотив, засоби художньої виразності, тощо); поєднанні культурологічного аналізу та художньо-творчої інтерпретації літературного тексту.

У змістовому плані пропонується методика, складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: історико-літературних та історико-культурних матеріалів; теоретико-літературних та мистецьких понять; літературної та мистецтвознавчої критики. Практична частина розробленої методики містить план-схему культурологічного аналізу; синтетичне понятійне поле, що об'єднує теоретичні поняття різних видів мистецтва і літератури; типологію культуротворчих завдань; методи, прийоми та види навчальної діяльності учнів на уроках світової літератури.

Ефективними педагогічними умовами реалізації методики визначено створення комфортної психоемоційної атмосфери уроку; залучення учнів до різних форм художньо-творчої діяльності; організація діалогової взаємодії педагога й старшокласників.

4. На основі узагальнення різних підходів щодо визначення критеріїв літературного й загальнокультурного розвитку учнів старших класів було виокремлено сукупність критеріїв для вимірювання умінь виконання старшокласниками культурологічного аналізу: начитаність і сформованість естетичного досвіду; володіння необхідним обсягом історико-літературних, історико-культурних і теоретико-мистецьких знань; розвиненість художнього сприймання творів літератури і суміжних видів мистецтва (емоційна чутливість, активність та об'єктивність уяви, багатство асоціацій); здатність зіставляти мову художнього твору і „мову”

творів мистецтва; прагнення до реалізації власних читацьких вражень, естетичних суджень у різних видах мистецтва й творчої діяльності. На підставі розроблених критеріїв було визначено чотири рівні культуротворчої компетентності учнів старших класів: початковий, середній, достатній, високий.

5. Результати експериментально-дослідного навчання засвідчили ефективність розробленої методики культурологічного аналізу тексту художнього твору. Якісний аналіз творчих робіт дозволив констатувати істотні відмінності в рівнях загальнокультурної й предметної підготовки учнів, що навчались за традиційною та авторською методиками. Універсальність методики культурологічного аналізу підтверджується можливістю її застосування на різних за своєю типологічною приналежністю і формою проведення уроках світової літератури. Послідовне, цілеспрямоване застосування методики культурологічного аналізу забезпечує цілісне осягнення літературного твору в широкому контексті національної й світової культури, що сприяє розвитку аналітико-інтерпретаційних, творчих умінь старшокласників, збагаченню їхнього естетичного досвіду.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів заявленої теми. На наш погляд, перспективи подальших досліджень лежать у площині застосування методики культурологічного аналізу в старших класах нефілологічного профілю, розробки ефективних прийомів видів і форм позаурочної культуротворчої діяльності старшокласників тощо.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. **Покатилова Е. А.** Метель как главный герой одноименной повести А. С. Пушкина (Урок филологического анализа) / Е. А. Покатилова // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 1997. – № 8. – С. 34 – 35.
2. **Покатилова О. О.** Культуролого-синкретичний аналіз художнього тексту (на прикладі роману О. Уайльда „Портрет Доріана Грея”) / О. О. Покатилова // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 1998. – № 2. – С. 39 – 41.
3. **Покатилова О. О.** Культурологічний контекст вивчення зарубіжної літератури як умова літературного та загальнокультурного розвитку учнів / О. О. Покатилова // Зарубіжна л-ра в шк. України. – 2007. – № 1. – С. 10 – 13.
4. **Покатилова О. О.** Культурологічні аспекти використання „перекладу” на уроках зарубіжної літератури в профільній школі / О. О. Покатилова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2008. – № 23 (162). – С. 129 – 134.

- 5. Покатілова О. О.** Теоретико-методичні засади культурологічного аналізу перекладних творів на уроках світової літератури / О. О. Покатілова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 22 (257). – С. 150 – 156.
- 6. Покатілова О. О.** Особливості вивчення творчості Ф. Стендаля на засадах культурологічного підходу / О. О. Покатілова // Наукові записки. Сер. : Психолого-педагогічні науки (Ніжин. держ. ун-т імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 7. – С. 176 – 181.
- 7. Покатілова О. О.** Зарубіжна література в контексті творів інших видів мистецтва / О. О. Покатілова, Т. Б. Недайнова // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 1999. – № 9. – С. 29 – 36.
- 8. Покатілова О. О.** Зарубіжна література в контексті творів інших видів мистецтва / О. О. Покатілова, Т. Б. Недайнова, А. О. Вітченко // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 1999. – № 12. – С. 29 – 36.
- 9. Покатілова О. О.** Зарубіжна література в контексті творів інших видів мистецтва / О. О. Покатілова, Т. Б. Недайнова, А. О. Вітченко // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 2000. – № 2. – С. 29 – 36.
- 10. Покатілова О. О.** Ставити учнів у позицію творця / О. О. Покатілова, Т. Б. Недайнова // Всесвітня л-ра в серед. навч. закл. України. – 2000. – № 2. – С. 7–9.
- 11. Покатілова Е. А.** Свособразие средового подхода в изучении школьниками повести В. И. Даля „Жизнь человека, или прогулка по Невскому проспекту” / Е. А. Покатилова // Далевский сборник. – Луганск : Альма-матер, 2001. – С. 167 – 171.
- 12. Покатілова Е. А.** Культурологические аспекты работы с текстом-оригиналом и текстом-переводом на уроках зарубежной литературы в старших классах / Е. А. Покатилова // Мова і культура. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2007. – Вип. 9. – Т. XI (99). – С. 157 – 163.
- 13. Покатілова О. О.** Застосування деяких концепцій мистецтва „Арт Нуво” і символізму на уроках зарубіжної літератури / О. О. Покатілова // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України : зб. матеріалів конф. / за ред. Ю. І. Ковбасенка. – Ч. II. – К. : УАВЗЛ, 2002. – С. 35 – 40.
- 14. Покатілова О. О.** Культурологічні аспекти вивчення психологічного есе Дж. Джойса „Джакомо Джойс” у школі / О. О. Покатілова // Літературний дискурс : генезис, реценція, інтерпретація (літературознавчий, культурологічний і методичний аспекти) : зб. матеріалів міжнар. конф. / за ред. Ю. І. Ковбасенка. – К. : УАВЗЛ, 2003. – С. 257 – 263.

15. Покатілова О. О. Культурологічні аспекти літературного розвитку учнів старших класів / О. О. Покатілова // Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ). – Ч. 3. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – С. 179 – 184.

16. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Світова література. 10 – 11 класи. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень / уклад.: Ю. І. Ковбасенко – кер. авт. кол.; Г. М. Гребницький, Т. Б. Недайнова, К. Н. Баліна, Г. В. Бітківська, І. А. Тригуб, О. О. Покатілова. – К. : Грамота, 2010. – 96 с.

Покатілова О. О. Методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (світова література). – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ, 2013.

Дисертацію присвячено вирішенню актуальної проблеми методики викладання світової літератури в школі – розробці методики навчання старшокласників культурологічного аналізу. Розкрито філософський, культурологічний, психолого-педагогічний та методичний аспекти проблеми. Концептуальними для розробленої методики вважаємо ідеї знакової природи мистецтва, поняття тексту як культурної універсалії, теорія герменевтики та художньої інтерпретації текстів різних видів мистецтв. Змістова частина методики культурологічного аналізу складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: історико-літературних та історико-культурних матеріалів; теоретико-літературних та мистецьких понять; літературної та мистецтвознавчої критики. Практична частина розробленої методики містить: план-схему культурологічного аналізу; синтетичне понятійне поле; типологію культуротворчих завдань; методи, прийоми та види навчальної діяльності учнів на уроках світової літератури.

На підсумковому етапі експерименту було експериментально перевірено ефективність методики навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури.

Ключові слова: культурологічний аналіз тексту, синтетичне понятійне поле, культуротворчі завдання, художня інтерпретація, методика навчання старшокласників культурологічного аналізу.

Покатилова Е. А. Методика обучения старшеклассников культурологическому анализу на уроках мировой литературы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (мировая литература). – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко“. – Луганск, 2013.

Диссертация посвящена решению актуальной проблемы методики преподавания мировой литературы в современной школе – разработке методики обучения старшеклассников культурологическому анализу текста художественного произведения.

На основе анализа исследований философов, культурологов, литературоведов, психологов, педагогов, методистов определены принципы и подходы к анализу текста художественного произведения, реализация которых, в процессе преподавания мировой литературы, обеспечивает формирование у школьников умений интерпретировать художественный текст. Анализ существующих школьных программ, учебников, учебных пособий и хрестоматий показывает, что уже накоплен определенный опыт использования культурологических материалов, вместе с тем, в современной школе преобладают иллюстративно-репродуктивные методы, приемы, виды учебной деятельности, а культурологический контекст используется на уроке мировой литературы преимущественно с целью иллюстрации программного материала. Это свидетельствует о недостаточном научно-методическом обеспечении и отсутствии методики культурологического анализа текста.

Для решения указанной проблемы была научно обоснована и разработана авторская методика обучения старшеклассников культурологическому анализу на уроках мировой литературы. Цель методики заключается в формировании целостного представления школьников о художественном тексте как явлении искусства.

Содержательная часть методики культурологического анализа состоит из трех взаимосвязанных компонентов: историко-литературных и историко-культурных материалов, теоретико-литературных и художественных понятий, литературной и художественной критики. Практическая часть методики содержит: план-схему культурологического анализа, синтетическое понятийное поле, типологию культуротворческих заданий, методы, приемы и виды учебной деятельности школьников на уроках мировой литературы.

Для проверки эффективности разработанной методики составлена программа формирующего эксперимента: отобраны базовые учебные

заведения, контингент учащихся контрольной и экспериментальной групп; этапы, содержание, методы экспериментального обучения. На основании существующих классификаций определены критерии и уровни культуротворческой компетентности учащихся старших классов. Результаты экспериментального обучения старшеклассников свидетельствуют об эффективности использования методики культурологического анализа, а также положительной динамике обучения культурологическому анализу учащихся старших классов.

Ключевые слова: культурологический анализ текста, синтетическое понятийное поле, культуротворческие задания, художественная интерпретация, методика обучения старшеклассников культурологическому анализу.

Pokatilova O. O. The Methods of teaching senior pupils the cultural analysis of literary works at World literature lessons. – Manuscript.

Thesis for obtaining scientific degree in speciality 13.00.02 – theory and methods of teaching (World literature). – State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”. - Luhansk, 2013.

The research reveals modern pedagogical approaches in teaching senior pupils the cultural analysis at World literature lessons. In the process of study the philosophic, cultural and literary aspects of the problem were researched. The thesis proposes theoretical grounds, the main essence and the criteria of senior pupils' skills in the process of cultural analysis. Also various types of creative tasks and the new technologies were proposed.

It has been theoretically grounded and experimentally proved that the methodical system of cultural analysis at World literature lessons increases the pupils' literary and cultural level, improves creative activity and creates the skills to analyze literary works in relationship with the works of art.

Key words: methods of teaching, cultural analysis, senior pupils, World literature lessons, technology, types of tasks.

Підписано до друку 11.10.2013. Формат 60x84/16. Папір
офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний. Умовн.
др. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 698.

Видавництво Державного закладу „Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка” вул. Оборонна, 2, м. Луганськ,
91011. Тел/факс: (0642) 58-03-20